

Dvadeset i peto godišće »Arhiva za kemiju«

Izlazeći u pravom smislu povremeno, katkada vrlo neredovito, boreći se sa svakojakim poteškoćama, ponajčešće materijalnim, i to poglavito financijskim, pa nestašicom papira, preopterećenošću tiskara, i t. d., prebrodio je naš ARHIV ZA KEMIJU krize, koje su izbijale gotovo svake godine, te se probio sve do svojega dvadeset i petog godišća. Od godine 1927. pa do danas samo je u najtežem razdoblju (god. 1944., 1945. za vrijeme okupacije i 1946. za vrijeme najvećih napora oko obnove zemlje) prestala naša sredina da šalje u svijet svoj kemijski znanstveni časopis. Tako je u vrlo ekstremnim političkim i društvenim razdobljima, kroz koja su Zagreb, Hrvatska i Jugoslavija prolazili, nekako eksperimentalno dokazano, da imamo pravo i da nam je dužnost da istupamo pred najširim internacionalnim kolektivom sa svojim kolektivnim znanstvenim i stručnim pismima, kako se to već uobičajilo u znanstvenom svijetu prije kojih stotinu godina.

ARHIV ZA KEMIJU razvijao se organski, te izlazi — usprkos promjeni imena, oblika i sadržaja, neprekidno evo već četvrt stoljeća i dokaz je kontinuiteta i u razvoju naše kemije i u poimanju znanosti u cjelokupnom našem životu. Taj kontinuitet više nego išta drugo znači, da je naša sredina vrijedna i sposobna za konstruktivan rad, koji prelazi egoistične, zatvoreno-institutske, lokalne i svakodnevne, uglavnom neposredne i kratkoročne potrebe i predstavlja kolektivno ulaženje naših znanstvenih radnika i laboratorija u opću znanstvenu fermaciju čovječanstva.

Svijesni smo, da ulazimo u znanost kao malo žarište bez tradicija i prednosti kojima se odlikuju veliki znanstveni časopisi, koji po opsegu i dubini znanstvenih radova, broju i značenju suradnika, upotrebi svjetskih jezika, uvedenosti i dr. predstavljaju redovita vrela najaktualnijih znanstvenih informacija.

Ipak držimo, da su i te kako opravdana nastojanja da uzdržimo naš ARHIV ZA KEMIJU — usprkos svim poteškoćama, na koje nailazimo. Opstanak ARHIVA ZA KEMIJU opravdan je s univerzitetskog, znanstveno-stručnog i opće-kulturnog gledišta, i to jednako u lokalnom, nacionalnom i državnom okviru, kao i u najširem, internacionalnom okviru, koji predstavlja cjelinu znanosti i napretka ljudskoga roda uopće.

Od prvoga broja ARHIVA ZA HEMIJU I FARMACIJU, koji je od I—VII godišća (1927—1933) nosio na svojim leđima gotovo jedan jedini čovjek, prvi urednik ARHIVA, V. Njegovan, održava se kontakt sa svjetskom javnošću s pomoću izvoda na jednom od svjetskih jezika. U tom razdoblju donosi taj časopis — uz originalne radove — i kompilacije općeg znanstvenog i tehničkog sadržaja, te prigodne članke. U kritičnom periodu, kad je ARHIV bio gotovo

pri izdisaju, preuzima uredništvo F. Hanaman, uz samoprijegornu suradnju anonimnih pomoćnih urednika (R. Podhorskog, S. Orlića i dr.). U VIII—XIII godištu (1934—1939) izlazili su tu referati, izvještaji o tehničko-istraživačkim radovima i hrvatski prijevodi ili autoreferati naših kemičara o vlastitim radovima, koji su bili objavljeni u inozemstvu. Od XII godišta (1938) časopis izlazi kao ARHIV ZA HEMIJU I TEHNOLOGIJU. Neposredno pred rat, od XIV godišta (1939), u tadanjem ARHIVU ZA KEMIJU I TEHNOLOGIJU, pod uredništvom S. Miholića, objavljen je prvi rad *in extenso* na stranom jeziku. ARHIV je inače i tada još pretežno referatni časopis. Za vrijeme rata izlaze godišta XV/XVI (1941/42) i XVII (1943) kao KEMIJSKI VJESNIK, pod uredništvom M. Deželića. Nakon trogodišnjega prekida, XVIII. godišta (1946) počinje kao ARHIV ZA KEMIJU, pod ponovnim uredništvom S. Miholića. Časopis odsad sve češće objavljuje cijele radove na svjetskim jezicima, a gotovo svi su članci originalni. Od XXI godišta (1949) nalaze se često uz slike, grafove i tabele opisi na kojem od svjetskih jezika, tako da su i radovi objavljeni na hrvatskom gotovo neposredno pristupačni svakom zainteresiranom znanstvenom radniku. Istodobno s tehničkim usavršavanjem javlja se i sve kritičniji stav prema materijalu za objavljivanje, tako da se postepeno razvija sustav prethodne ocjene s po dva nezavisna recenzenta. Na taj je način ARHIV postajao sve više pravi kolektivni organ naše kemije i u pogledu suradnje u redakciji i u pogledu tehničke opreme.

Istodobno se opaža, da je jugoslavenska kemija počela ulaziti u statistike citiranih radova s nekim malim, ali ipak određenim procentom (za sada s nekoliko desetina procenta), i to opet upravo po radovima objavljenim u ARHIVU. Prije rata bili smo zadovoljni referatima u referatnim časopisima.

ARHIV ZA KEMIJU danas je gotovo strogo znanstveni časopis; originalni radovi i rezultati, koji nisu bili prije nigdje objavljeni, izlaze po pravilu na njegovim stranicama. Kako ne možemo sebi dopustiti raskoš da sve istodobno objavljujemo na dva jezika, radovi se štampaju bilo na kojemu svjetskom jeziku, bilo na hrvatskom jeziku, ali u potonjem slučaju časopis donosi uz opise podataka i izvod na svjetskom jeziku (poglavito engleskom). Radove ćemo i dalje objavljivati na hrvatskom (ili na kojem drugom jeziku naroda Jugoslavije), jer želimo da tako pridonesemo razvoju našega stručnog jezika, kao i razvoju naših istraživačkih škola. Što se pak tiče prigovora da se naš ARHIV gubi u tisućama drugih časopisa s kemijskim radovima, toga se ne moramo bojati. Budu li naši znanstveni radnici provodili stalnu praksu objavljivanja u ARHIVU, a samo povremeno iznosili najvažnije svoje rezultate u najvećim svjetskim časopisima citirajući što veći broj referenca, koje se odnose na ARHIV, naš će časopis biti upravo toliko aktualan, koliko to zaslužuje po vrijednosti materijala. Moramo spomenuti, da pojedini radnici iz inozemstva, koji se zanimaju za specijalna područja koja se kod nas intenzivno obrađuju, već sada tako prate naš ARHIV, da i za radove objavljene na hrvatskom dobivamo — već kratko vrijeme iza objavljivanja — pisma, kojima se traže naknadna objašnjenja. Redovita je pojava da se traže separati radova iz ARHIVA, o kojima su izišli referati u svjetskim referatnim časopisima.

Čini se, da ARHIV kao znanstvena publikacija po svojem obliku odgovara našim specifičnim prilikama, a vjerojatno je, da će upravo takvi časopisi, samo u razvijenijem obliku, postati glavni rezervoari za redovitu znanstvenu pro-

dukciju sutrašnjice. Mi već vidimo, s kakvim se sve poteškoćama bore najveći kemijski časopisi. Oni se zasada još odupiru cijepanju, ali zacijelo nije daleko dan, kad će New Jersey, Massachusetts, Illinois i dr. morati za svoje područje da izdaju posebne znanstvene časopise, a specijaliziranim ili opet posebnim sintetizirajućim, kontinentalnim ili globalnim časopisima ostavljat će samo probrani, manje-više sintetički materijal, što su ga ipak primarno obradili autori.

Slične znanstvene organe (nešto različite od našega, zbog svojih posebnih prilika) imaju danas na pr. New Zealand, Israel, Indonezija, a sutra će ih možda imati i Malaja, Afganistan i druge zemlje. Samo ondje, međutim, gdje su istraživačke sredine osobito razvijene, i gdje su pogledi na znanost potpuno izjednačeni, moguće je nastupati tako skladno, kako su nastupila kemijska društva skandinavskih zemalja stvorivši: *Acta Chemica Scandinavica*. To bismo, u malom, željeli postići i mi, najprije na području naše republike, i to tako da u ARHIVU koncentriramo znanstvenu produkciju s područja kemije. Za cijeli svjetski znanstveni kolektiv bit će k tome nadasve važna redovita izmjena časopisa između svih tih većih i manjih jedinica svjetske kemijske i znanstvene obitelji; jednako će biti važna i elastična upotreba i slobodna cirkulacija separata i različitih reprodukcija između zainteresiranih grupa i pojedinaca.

Vjerojatno ne ćemo dugo čekati na pojavu posebnoga sustava kemijskih, pa i drugih časopisa, na najširem internacionalnom planu, u kojem će nacionalna kemijska društva sa svojim publikacijama biti glavni nosioci, kako je to na drugom mjestu prikazano¹.

Da se na tom putu dopre što dalje, Hrvatsko će kemijsko društvo, s redakcionim odborom na čelu, nastojati da ARHIV ZA KEMIJU nađe puta i načina kako da ostane (a gdje još nije da postane):

(1) pokretač svih nastojanja oko utvrđivanja što valjanijih kriterija za vrijednost sadržaja znanstvenih radova (obuhvativši što više recenzenata u našoj sredini);

(2) propagator što jasnijeg, sažetijeg, pravilnijeg i formalno dotjeranijeg tehničkog oblika znanstvenih saopćenja;

(3) sredstvo za najbrže moguće objavljivanje naših znanstvenih radova, i to u obliku, koji najbolje odgovara posebnim prilikama narodne zajednice, kao i internacionalnom karakteru znanosti;

(4) škola u redakcijskim, prijevodnim, tehničkim i tipografskim poslovima, s kojima valja upoznati naše mlade znanstvene radnike;

(5) obrađivač naše kemijske terminologije i nomenklature;

(6) usklađivač i promicatelj suradnje svih jedinica zainteresiranih na znanstvenom radu u Zagrebu, Hrvatskoj, a posredno i Jugoslaviji, i to bez obzira na užu pripadnost Hrvatskom sveučilištu, Akademiji, posebnim institutima, ili laboratorijima nastavne, zdravstvene, poljoprivredne, industrijske ili obrambene operative;

(7) veza između nacionalnih znanstvenih središta u zemlji, u Europi i u svijetu, i to putem redovite izmjene časopisa;

¹ Arhiv kem. 23 (1951) 206.

(8) čuvar časopisa, koji dolaze u zamjenu, u posebnoj kemijskoj biblioteci, koja istodobno služi kao republički bibliografski centar za kemijsku literaturu i depozitarna biblioteka za rukopise;

(9) neposredni i posredni nosilac svih nastojanja naše sredine da se poboljšaju emisione i apsorpcione funkcije s obzirom na znanstvene informacije, specijalno na području kemije;

dakle, reprezentativni organ za objavljivanje originalnih znanstvenih radova s područja kemije, i to radova iz Zagreba i Hrvatske, a po potrebi i iz drugih republika FNRJ, sa svim mogućnostima iskorišćenja potrebnih službi u inicijativnom i odgojnom pogledu za što širi krug korisnika.

Da se pak sve to postigne, moramo naići na razumijevanje, moramo dobiti pomoć i osigurati najširu suradnju svih onih faktora, koji su nosioci, obrađivači ili korisnici toga našeg pothvata.

Kad bi netko napomenuo, da će ARHIV ZA KEMIJU po svojem strogo znanstvenom karakteru, nekako prelaziti preko naših prilika u nastavi, tehnici, poljoprivredi, zdravstvu i obrani, morali bismo odgovoriti, da za sva ta područja (ako želimo na njima istinski napredovati), valja imati što neposredniji kontakt s golemim rezervoarom stvaralačke svjetske znanosti, a taj se kontakt može ostvariti samo na liniji neposrednog davanja i primanja; to je opet moguće provesti bez ikakvih ograničenja jedino na području fundamentalnih znanosti.

Zato držimo, da će se i svi naši stručni radnici na području kemije, zajedno sa znanstvenim radnicima zagrebačkoga kemijskog kruga, smatrati neposredno odgovornima za sadržaj, opseg, izgled i frekvenciju izlaženja našeg ARHIVA. ARHIV ZA KEMIJU nije ničiji posebni organ; on nije ni univerzitetski, ni akademski organ, on nije glasilo nijedne industrije ili operative; on je zajednički časopis svih onih, koji znaju i moraju znati što znači znanost, osobito kemija u suvremenom životu. Tu se, prirodno, traži simbioza i postepeno napuštanje onih ograničenih publikacija, koje nose karakter »kućnih« organa i koje je moguće mnogo racionalnije nadomjestiti svescima posebno izabраниh separata. U tom je pogledu temeljna zadaća Hrvatskog kemijskog društva, kao i svih sličnih društava s otvorenim članstvom, bilo gdje na svijetu, da poveže sve naše kemičare, bez obzira na specijalnost unutar profesije ili službenu pripadnost, u jednu cjelinu. Redakcioni odbor, zajedno s upravnim odborom, ima da radi na tome, da se ostvare sve zadaće nabrojene u točkama od 1 do 9.

Moglo bi se prigovoriti, zašto ne nastojimo da ostvarimo jedan jugoslavenski reprezentativni organ. Mi smo, međutim, mislili i na to, pa smo ispitali prilike i zaključili, da su zasada najbolje rješenje t. zv. »Collectanea«, dakle skup svezaka separata iz svih jugoslavenskih kemijskih časopisa. Mi imamo ovdje da prevalimo još dugačak put, jer je preduvjet zajedničkog nastupa suglasno gledanje na znanstvene kriterije i mnoge faktore, koji su usko povezani s razvojnim stupnjem u pojedinoj republici. Prenaglano rješenje ne bi donijelo napredak, već bi prije uzrokovalo neželjeni zastoj.

Najveću zapreku za sva naša nastojanja predstavljat će osiguranje materijalnih sredstava. Svima nam mora biti jasno, da ovakav pothvat treba financirati iz javnih sredstava. Tâ ni najveći znanstveni časopisi, koji izlaze u desetcima tisuća, ne mogu izlaziti bez subvencija. U mnogim državama ubire se

za uzdržavanje znanstvenih publikacija porez u različnim oblicima. Mi dosada nismo našli svoj sustav financiranja primarnih znanstvenih publikacija. ARHIV je prije rata bio ovisan o pomoći kemijske industrije, a za vrijeme rata i po svršetku rata državna je subvencija, s ovog ili onog naslova, podmirivala trošak za tisak i papir. Sigurno je, da razmjerno mali krug stručnjaka, koji radi po nekoliko mjeseci ili godina, da dođe do rezultata znanstvene vrijednosti, ne može biti još posebno oporezovan zato, što objavljuje svoje rezultate.

Uvjereni smo, da će se za časopis kao što je ARHIV ZA KEMIJU naći sredstva. U protivnom slučaju mogli bismo zaključiti, da naša zajednica želi izbrisati znanost i napredak iz svojega načelnog i praktičnog programa. Zato tu ne očekujemo razočaranja, pa ćemo bez obzira na povremene poteškoće nastojati, da se sve ono što je nepovoljno što manje odrazi na sadržaju, obliku i redovitom izlaženju našeg ARHIVA.

Što se pak tiče naših velikih i malih rođaka iz drugih centara, osobito iz inozemstva, mi ih molimo, da stalnom zamjenom bez obzira na broj stranica, na značenje radova, materijalnu protuvrijednost i dr. podupru naša nastojanja. Radeći tako u interesu zajedničkih dobara čitavog čovječanstva omogućit će sebi, nama i svima službu našeg ARHIVA ZA KEMIJU, jednako kao i službu svih drugih publikacija. Taj pravi »two-way road« primanja i davanja dužnost je svih, jer je na području znanosti tradicija da svatko daje upravo onoliko, koliko najviše može.

BOŽO TEŽAK